

De slimste
VOGELGIDS

DE SLIMSTE VOGELGIDS

ALLE REGELMATIGE BROEDVOGELS VAN BELGIË EN NEDERLAND

Concept, ontwerp, fotokeuze, redactie en opmaak Jan Rodts

Omslagontwerp Jan Rodts & Buro Blikgoed

Foto's Buiten-Beeld, Hugo Willocx, Shutterstock, Jan Rodts

Tekeningen (vogelsilhouetten) Joris De Raedt

ISBN 978 90 8924 930 2

Nur 411

© 2019 – Uitgeverij Houtekiet – Antwerpen

MMXIX

Eerste druk augustus 2019

Tweede druk oktober 2019

Derde druk november 2019

Vierde druk november 2019

Vijfde druk januari 2020

Zesde druk januari 2021 (volledig herziene editie)

Officiële website

Alle rechten voorbehouden / All rights reserved.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze en/of door welk ander medium ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Deze uitgave is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld.

Noch de auteur, noch de uitgever stelt zich echter aansprakelijk voor eventuele schade als gevolg van onjuistheden en/of onvolledigheden in deze uitgave.

Wijze van citeren: Rodts Jan. 2019. De slimste vogelgids – Alle regelmatige broedvogels van België en Nederland. Uitgeverij Houtekiet. Antwerpen.

De slimste
VOGELGIDS

ALLE REGELMATIGE BROEDVOGELS
VAN BELGIË EN NEDERLAND

JAN RODTS

© Cheese Photography - www.intervista.be

WOORD VOORAF UIT BELGIË

Er is iets vreemds aan de hand met onze vogels, geachte lezer. Paradoxaal genoeg zijn sommige soorten die vroeger algemeen waren, nu zeldzaam, en omgekeerd: zeldzame vogels van vroeger zijn nu algemeen. We verliezen soorten als patrijs, Kievit en graspieper, overwegend akkervogels die het kwaad krijgen als gevolg van vooral de intensifiëring van het landbouwlandschap. Winnaars zijn vogels als havik, ooievaar en zwarte specht, die onder meer profiteerden van wettelijke bescherming. Merkwaardig is dat de verliezers gemiddeld kleiner zijn dan de winnaars. Vroeger werd vooral wat groot was intens geïnteresseerd door de vele vogelhaters die in vogels concurrenten zagen voor wat zij voor eigen gebruik uit de natuur wilden halen. Maar de sfeer is compleet omgeslagen. Vandaag is de meerderheid van de mensen bij ons op een of andere manier natuurliefhebber.

Natuurverenigingen hadden nooit meer leden. Wandelen of fietsen in de natuur, dikwijls met het gezin, wordt steeds populairder. Veel mensen zijn echt blij als ze een buizerd op een weidepaaltje zien zitten, of een aalscholver op een verlichtingspaal. 'Professionele' natuurliefhebbers krijgen aan de lopende band mails met foto's van vogels die mensen gezien hebben, maar niet op naam kunnen brengen. Mensen zijn ook bezig om natuurvriendelijke tuinen – platgespoten groene woestijntjes – om te bouwen tot diervriendelijke plekken met plaats voor vogels en andere in het wild levende dieren. Wintervoeding van vogels wordt een klassieker in het omgaan met onze natuur. Zo worden steeds meer mensen zonder vogelervaring geconfronteerd met de vreugde van het kijken naar vogels.

Voor hen heeft vogelkenner en -beschermer Jan Rodts deze handige gids gemaakt. Pijltjes bij heldere foto's illustreren waar je op moet letten. Anders dan bij de doorsnee vogelgids zijn de vogels per grootte gerangschikt. Er is aangeduid met welke andere soorten je een vogel kunt verwarren. Ik ben van plan mijn moeder deze vogelgids cadeau te doen, dan moet ze me niet meer bellen als ze 'een klein bruin-grijs vogeltje met een spits snaveltje' onder de haag heeft zien scharen. Met de gids die Jan gemaakt heeft, moet ze het – eindelijk – zelf kunnen klaren. Ik zal haar meteen de bladzijde met de heggemus tonen. Jan, proficiat voor deze prachtige prestatie die veel mensen wegwijs zal maken in de wonderlijke wereld van onze vogels. Ook 'professionelen' zullen hem kunnen gebruiken.

Dirk Draulans

Bioloog, journalist, schrijver

WOORD VOORAF UIT NEDERLAND

Wat!? Alweer een nieuw vogelboek? En er zijn er al zoveel! Vogels zijn tegenwoordig hot en prijzen zichzelf in de markt. Economisch gezien gaat het dus zeer goed met onze vogels. Nog nooit lagen er zoveel nieuwe en verschillende soorten vogelgidsen in de boekwinkel. Het is dan wel extra knap om toch nog een boek te maken dat zich onderscheidt van de rest. Een vogelgids waarvan je meteen denkt: die wil ik hebben. Eentje waarbij je in één oogopslag de belangrijkste verschillen ziet tussen goudhaan en vuurgoudhaan of tussen kuifeend en brilduiker.

Ach, had ik maar zo'n vogelgids gehad toen ik begon met vogelen. Als jong vogelaartje – al een hele tijd geleden dus – moest ik het doen met *Zien is kennen*. Een alleraardigst veldgidsje, waarvan de titel niet waarmaakte wat hij beloofde. Het gevolg was dat ik in de eerste dagen van mijn vogelaarsbestaan soorten noteerde als *grauwe gors* en *ortolaan*. Jaren later kwam ik erachter dat ik waarschijnlijk een vrouwtje kneu bedoelde en een geelgors. Tegenwoordig ook niet de minste soorten, maar pakweg een halve eeuw geleden nog heel gewoon.

In die tijd was je nog redelijk apart als je al vogelend door het leven trok. Terwijl je kunt zeggen dat 'vogelen' tegenwoordig volkssport nummer één is geworden. Ja, in Nederland zeggen we 'vogelen', waarmee we niks meer of minder bedoelen dan 'naar vogels kijken'. Tijdens een lezing die ik ooit in Vlaanderen gaf, gebruikte ik de term 'vogelen' te pas en te onpas. De hele zaal lag dubbel. Ik begreep er werkelijk niets van, totdat een alleraardigste madame het me uitlegde ...

Had ik toen al kunnen beschikken over *De slimste vogelgids*, dan was me veel ellende bespaard gebleven. Het is vogelkenner en -beschermer Jan Rodts wel gelukt om zijn belofte waar te maken. Werkelijk een vogelgids voor iedereen, die behalve de duidelijke foto's met handige aanwijzstreepjes, boordevol informatie staat. Een wegwijzer voor beginnende vogelkijkers, maar ook een prima handvat voor de geroutineerde veldornitholoog. Ik weet zeker dat ik binnenkort collega's in het veld ga tegenkomen die *De slimste vogelgids* in hun rugzak meedragen. En daar is deze gids ook voor bedoeld. Om te gebruiken in het veld. Maar hij is zo mooi, dat ik een tweede bestel voor thuis in de boekenkast. Een sieraad is het.

Hans Peeters

Oud-hoofdredacteur Vogels, auteur en vogelfotograaf

Handdekveer van gaai
– ware grootte –
(zie pagina 262)

EEN VOGELGIDS VOOR IEDEREEN

INLEIDING

Met deze vogelgids wil ik zoveel mogelijk mensen zin doen krijgen om de natuur in te trekken en naar vogels te gaan kijken. Vogels zijn immers de meest zichtbare wilde dieren in de natuur. Zoogdieren zijn een pak schuwer en vooral 's nachts actief. Vogels zijn ook boeiende wezens omdat ze als geen andere diergroep de toestand van natuur en milieu aangeven. Gaat het slecht met een vogelsoort, dan is dat een signaal dat er iets mis is met haar (en dus ook onze) leefomgeving.

Voor ik aan deze vogelgids begon, heb ik bij bevriende natuurliehebbers gepolst naar hun voorkeur. Uit die bevraging is gebleken dat het leeuwendeel van startende vogelaars voorstander is van een boek met duidelijke foto's. Ze verkiezen bovendien een veldgids waarin alleen de soorten uit eigen land worden beschreven boven een boek waarin alle Europese soorten zijn opgenomen. Voor niet-ervaren vogelkijkers is het immers allesbehalve evident om in een veldgids, waarin de ongeveer 530 verschillende soorten vogels van Europa worden beschreven, de vogelsoort te vinden die ze tijdens hun wandeling menen gezien te hebben.

Zelf heb ik diverse vogelgidsen versleten. Mijn eerste boekje was *Wat vliegt daar?* van Dr. W. H. van Dobben. Daarna ging ik op pad met de *Tirions Vogelgids* van James Ferguson-Lees & Ian Willis in combinatie met de *Petersons Vogelgids van alle Europese vogels*. Nadien trok ik op met de *Lars Jonsson Vogels van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten* en tegenwoordig is de *ANWB Vogelgids van Europa* van Lars Svensson, Killian Mullarney & Dan Zetterström mijn metgezel.

OP STAP IN BELGIË EN NEDERLAND

Met *De slimste vogelgids* kan je in België en Nederland op stap, maar natuurlijk ook in Luxemburg, Duitsland of Frankrijk. Welke energieke vogeltjes bezoeken de voedertafel die je in jouw vogelvriendelijke tuin hebt geplaatst? Welke vogel zit op de torenspits van de dorpskerk de ziel uit zijn lijf te zingen? Welke zijn die vogels die tijdens jouw zomervakantie de zwarte besjes uit de vlierstruik plukken? Welke vogels vliegen daar met enkele honderden bij elkaar en landen synchroon in de weide achter jouw woning? Welke indrukwekkende roofvogel cirkelt sierlijk boven de hoge boomtoppen van dat uitgestrekte bos? Tijdens jouw natuurwandelingen en andere outdooractiviteiten is niets leuker, boeiender en spannender dan de vogels die je observeert, correct op naam proberen te brengen.

196 SOORTEN

Deze vogelgids behandelt alle broedvogelsoorten van België en Nederland. Het betreft soorten die hier *regelmatig* tot broeden komen. Een *regelmatige* broedvogelsoort wordt gedefinieerd als een soort die sinds het jaar 1900 in minstens tien aaneengesloten jaren met zekerheid in België en/of Nederland heeft gebroed. Ook exotische soorten die reeds gedurende lange tijd ingeburgerd zijn, zoals fazant, halsbandparkiet, nijlgans en grote Canadese gans, zijn in deze veldgids opgenomen. *Onregelmatige* broedvogels, soorten die zich nog in een kolonisatieproces bevinden en verwilderde populaties werden buiten beschouwing gelaten.

AANWEZIGHEID EN BROEDPERIODE

Om zowel aanwezigheid en nestbouw als broedperiode en zorg voor de jongen van elke vogelsoort aan te duiden, gebruik ik een tijdlijn. De *witte* maanden symboliseren de periode waarin de soort afwezig is omdat ze buiten België en Nederland overwintert, de *lichtgroene* maanden de periode van aanwezigheid en de *donkergroene* de periode waarin de vogels baltsen en een nest bouwen. De periode van eieren, broeden en niet-vliegvlugge jongen wordt in het *oranje* aangeduid, de zorg van de oudervogels voor de vliegvlugge jongen in het *blauw*.

- afwezig
- aanwezig
- balts en nestbouw
- eieren of niet-vliegvlugge jongen
- verzorging vliegvlugge jongen

JAN	FEB	MAA	APR	MEI	JUNI	JULI	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
-----	-----	-----	-----	-----	------	------	-----	-----	-----	-----	-----

Als in de tijdlijn van een soort geen *witte* velden voorkomen, wil dit nog niet zeggen dat onze broedvogels van die soort niet wegtrekken. Het kan zijn dat ze ons land wél verlaten en dat Noord- of Oost-Europese individuen van die soort bij ons overwinteren. Dit betekent dus dat de *soort* hier heel het jaar door te zien is.

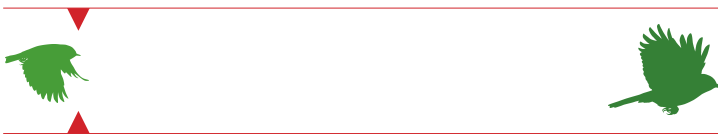
Afhankelijk van de weersgesteldheid kunnen deze periodes van jaar tot jaar verschuiven, maar nooit veel. De klimaatwijziging zou in de toekomst wel eens voor grotere verschuivingen kunnen zorgen. Omdat de bomen eerder in blad komen, zullen vlinders hun eitjes ook vroeger dan normaal afzetten. Vogels die vooral van vliederrupsen leven en na hun overwintering in Afrika op het gewone tijdstip in hun broedgebied aankomen – omdat hun interne klok nog niet is afgesteld op deze situatie – riskeren deze cruciale rupsenpiek te missen. Zij zullen geconfronteerd worden met voedselgebrek waardoor hun broedsel dreigt te mislukken.

TAXONOMIE

Anders dan in de meeste vogelgidsen heb ik ervoor gekozen om de vogels in deze gids niet volgens de gebruikelijke taxonomie te rangschikken maar volgens hun lichaamsgrootte, gemeten in centimeters van snavelpunt tot staartpunt. Voor de niet-ervaren vogelkijker is deze methode eenvoudiger om snel(ler) de juiste vogelsoort te kunnen terugvinden. De eerste soorten die in deze gids de revue passeren, zijn goudhaan, vuurgoudhaan en winterkoning, de laatste kraanvogel, wilde zwaan en knobbelzwaan. De volgorde in de meeste bestaande veldgidsen ziet er anders uit. Daar begint het met de zwanen, ganzen en eenden, gevolgd door de hoenders, duikers, futen en zeevogels en eindigt het met de kraaien, spreeuwen, mussen, vinken en gorzen. Daartussenin zitten de roofvogels, steltlopers, meeuwen, sterns, uilen, duiven, spechten en zwaluwen. Bij elke soort vermeld ik met welke andere soort(en) in deze gids ze mogelijk zou kunnen verward worden.

GROOTTE VAN DE VOGELS

Als je (nog) niet zoveel ervaring hebt met het kijken naar vogels in het veld, zal je ook wel enige moeite ondervinden bij het bepalen van de grootte van een vogel. Omdat deze gids de bedoeling heeft om snel een vogel op naam te brengen, reik ik jou een extra hulpmiddel aan in de vorm van zes vogelsilhouetten in vliegmodus. Het kleinste silhouet is dat van de goudhaan, gevolgd door die van de koolmees, merel, houtduif, wilde eend en knobbelzwaan. De knobbelzwaan is dus de laatste soort die in deze veldgids besproken wordt en ook de grootste vogel die in België en Nederland broedt. Bij elke soort duid ik met behulp van twee fijne, rode lijntjes en twee rode driehoekjes aan waar ergens ze in het rijtje thuishoort.

Om het geheel overzichtelijk te houden, staan bij elke vogelsoort slechts twee opeenvolgende silhouetten afgebeeld. Dit betekent dat deze vogelgids is onderverdeeld in vijf delen: **1.** van goudhaan tot koolmees, **2.** van koolmees tot merel, **3.** van merel tot houtduif, **4.** van houtduif tot wilde eend en **5.** van wilde eend tot en met knobbelzwaan. Elk deel kreeg zijn eigen kleur mee, namelijk de kleur van het eerste silhouet van dat deel. In bovenstaand voorbeeld gaat het om **deel 1** met de silhouetten van goudhaan (links in het lichtgroen) en koolmees.

FOTO'S

De vogels in deze gids worden voorgesteld aan de hand van schitterende foto's die ik met zorg heb uitgekozen bij het fotoagentschap *Buiten-Beeld*. Niet eender welke foto leent zich immers tot een vlotte determinatie van een soort. De pose van het dier, de algemene belichting en het decor speelden bij de keuze van de foto's een belangrijke rol. In deze gids geen foto's met een takkenwirwar als decor, vogels die hun kop in de pluimen steken of die er maar gedeeltelijk op staan. Een dertigtal foto's haalde ik bij vriend/fotograaf Hugo Willocx en bij Shutterstock.

Als het verenkleed van mannetje en vrouwtje van een soort verschillend is, dan geeft de bovenste foto op die pagina het mannetje weer, de onderste het vrouwtje. Linksboven in de foto's staat dan het symbool ♂ of ♀ afgebeeld. Staan er in de foto's geen symbolen, dan zien beide geslachten er (min of meer) hetzelfde uit.

BIJZONDERE KENMERKEN

In veldgidsen met tekeningen worden de opvallendste kenmerken van een soort soms met fijne aanwijsstreepjes aangeduid, zoals een bleke wenkbrauwstreep, een gele oogring, een lichtgrijze iris, een rode snorstreep, enz. Dergelijke kenmerken zijn dé sleutel om vogels in hun natuurlijke omgeving correct en snel op naam te brengen. Meestal heb je in de natuur niet veel tijd om een vogel rustig en van dichtbij te bekijken. De meeste vogels zijn ook bijzonder schuw en maken zich bij het minste gevaar uit de voeten. En ja, jij als vogelaar met een veldgids en verrekijker in de hand wordt door vogels beschouwd als een bedreiging.

Omdat bepaalde kenmerken doorslaggevend zijn voor een juiste determinatie, koos ook ik ervoor gebruik te maken van fijne aanwijsstreepjes in de foto's om de meest in het oog springende kenmerken van elke soort minutieus aan te duiden. Je weet dan meteen waarop je zoal moet letten als je een vogel observeert.

ACHTERGRONDINFORMATIE

Beknopte maar bevattelijke achtergrondinformatie bij elke vogelsoort zoals habitatvoorkomst, voedsel, nest en nestplaatskeuze, broedgedrag, trek- of standvogel maken deze veldgids uniek. Het was uiteraard niet de bedoeling om van dit boek een leesboek te maken. Het hoofddoel van *De slimste vogelgids* is en blijft vogels op naam te brengen. Lange teksten heb ik daarom vermeden. Ik heb me beperkt tot de meest essentiële informatie. Met deze gids kun je dus niet enkel vogels determineren, je komt ook een en ander te weten over hun leefwijze en gedrag.

Bij iedere vogelsoort vermeld ik tot welke categorie van Rode Lijst in Vlaanderen, Wallonië en Nederland ze momenteel behoort en dit volgens de criteria van de *International Union for Conservation of Nature* (IUCN). Deze instantie onderscheidt elf verschillende categorieën voor de opname van vogelsoorten in *regionale* Rode Lijsten. Drie van de elf categorieën hebben betrekking op soorten die zijn uitgestorven: categorie *uitgestorven* omvat soorten die wereldwijd zijn uitgestorven, categorie *uitgestorven in het wild* omvat soorten die nog enkel in gevangenschap overleven (bv. in een dierentuin) of die behoren tot een populatie die geïntroduceerd werd buiten het natuurlijke areaal van die soorten, categorie *regionaal uitgestorven* omvat soorten die regionaal zijn uitgestorven. Doorgaans tref je geen van die soorten in *De slimste vogelgids* aan (uitgestorven vogelsoorten ga je nooit te zien krijgen), tenzij een bepaalde broedvogelsoort in Vlaanderen *uitgestorven* is, maar in Wallonië of Nederland bijvoorbeeld *ernstig bedreigd* is.

DE VIJF CATEGORIEËN IN DEZE GIDS

De IUCN onderscheidt nog vijf andere categorieën waarin soorten worden ondergebracht die kans maken om uit te sterven: *ernstig bedreigd*, *bedreigd*, *kwetsbaar*, *bijna in gevaar* en *momenteel niet in gevaar*. Het zijn bijna uitsluitend deze categorieën die betrekking hebben op de soorten die in deze gids worden behandeld.

De overige categorieën zijn er voor soorten waarvan geen duidelijkheid bestaat over hun status: *onvoldoende data*, *niet van toepassing* en *niet geëvalueerd*. De eerste categorie is er voor soorten waarover onvoldoende informatie beschikbaar is om de kans op uitsterven te bepalen, de tweede waarvoor de criteria van de Rode Lijst niet gelden en de derde waarvoor de criteria nog niet werden toegepast. Ransuil en sijs in Vlaanderen vallen onder categorie *onvoldoende data*.

Welke soort hoort in welke categorie van een Rode Lijst thuis? De IUCN gebruikt vijf basiscriteria om de kans op uitsterven van een soort te bepalen en die vervolgens onder te brengen in de categorieën *ernstig bedreigd*, *bedreigd* of *kwetsbaar*:

- A.** een dalende populatietrend in verspreiding of in aantal;
- B.** de grootte van het verspreidingsgebied, samen met versnippering, achteruitgang en/of populatieschommelingen;
- C.** een kleine populatie, samen met versnippering, achteruitgang en/of populatieschommelingen;
- D.** een zeer kleine populatie of voorkomend op een zeer beperkte oppervlakte;
- E.** een gemodelleerde inschatting van de kans op uitsterven.

VOORZORGSPRINCIPE

Als een soort getoetst wordt aan meerdere van de vijf hoger genoemde criteria, dan wordt ze toegewezen aan de categorie die de hoogste bedreiging oplevert. Met andere woorden: als een soort volgens criteria A, C, D en E *momenteel niet in gevaar* zou zijn maar volgens criterium B *bedreigd* is, dan wordt ze vanuit het voorzorgsprincipe ondergebracht in de categorie *bedreigd*. Categorie *bijna in gevaar* is bedoeld voor soorten die net niet voldoen aan de criteria voor categorieën *ernstig bedreigd*, *bedreigd* en *kwetsbaar* of voor soorten waarvan verwacht wordt dat ze binnen korte termijn tot een van deze drie categorieën zullen behoren.

VERSCHIL IN HABITAT

Omdat aanwezigheid en verspreiding van de meeste vogelsoorten verschillend zijn in Vlaanderen, Wallonië en Nederland, duid ik bij elke soort aan tot welke categorie van Rode Lijst van broedvogels ze behoort. Bepaalde soorten zijn in Vlaanderen of Nederland immers minder talrijk aanwezig dan in Wallonië en omgekeerd. Dat hangt voor een groot deel af van het verschil in habitat. In Vlaanderen en Nederland is er beduidend minder bos dan in Wallonië en in Wallonië zijn ook steile rotswanden en -kliffen. In Vlaanderen en Nederland vinden we dan weer de zee en het strand, een habitat die in Wallonië helemaal ontbreekt.

VOGELNAMEN IN VIJF TALEN

Omdat een veldgids als deze wellicht niet enkel in België of Nederland gebruikt zal worden, vermeld ik voor elke soort de Nederlandse, Latijnse, Franse, Engelse en Duitse benaming. Hoe vaak gebeurt het niet dat je in een vogelkijkhut in een natuurgebied buitenlandse vogelkijkers ontmoet die de Nederlandse taal niet machtig zijn en al zeker niet de Nederlandse namen van de vogels kennen? Omgekeerd hetzelfde: wat zeg je een Duitser, Brit of Fransman als je een fitis, vink of roodborsttapuit hebt gezien of gehoord? Of nog: over welke vogel heeft die Engelssprekende dame het als zij jou vraagt of ook jij die *Gadwall* in het vizier hebt gekregen? Met deze veldgids wordt het dus een stuk makkelijker communiceren. Ik beschouw dit als essentieel omdat ik zelf in het veld heb ondervonden dat de meeste bestaande veldgidsen tekortschieten wegens het ontbreken van verschillende talen, vooral als je met gelijkgezinden informatie en anekdotes over jouw vogelwaarnemingen wenst uit te wisselen. Op internationaal niveau kan de Latijnse benaming van vogels natuurlijk altijd gebruikt worden om te communiceren met anderstalige vogelkijkers, maar niet iedereen – ook niet elke ornitholoog, geloof me – kent de wetenschappelijke naam van alle vogelsoorten.

EEN SOORT WAARGENOMEN

Deze vogelgids kan je beschouwen als een 'doe-boek', want je neemt hem mee in veld en bos met als doel de vogels die je ziet op naam te brengen. Omdat het ook wel leuk is om bij te houden welke soorten je al gezien hebt, vind je op elke pagina een icoontje van een verrekijker met daarnaast een vakje waarin je een kruisje of (beter) een *vinkje* kan plaatsen als je die vogelsoort ergens hebt waargenomen.

ZANG EN ROEP

Bepaalde vogelsoorten die uiterlijk als twee druppels water op elkaar lijken, kan je meestal onderscheiden door middel van hun zang en/of roep. Tjiftjaf en fitis zijn daar een mooi voorbeeld van. Behalve enkele details in het verenkleed en de kleur van de poten – verschillen die in de natuur vaak niet opgemerkt worden – zien de vogeltjes er nagenoeg identiek uit. De zang van beide soorten is echter totaal verschillend. De tjiftjaf zingt voortdurend zijn eigen naam, wat men een *onomatopee* noemt, terwijl het liedje van de fitis een weemoedig riedeltje is dat hoog begint en laag eindigt. Vogels zingen vooral in het voorjaar uitbundig; de mannetjes toch, want de vrouwtjes van de meeste soorten zingen eenvoudigweg niet. Met hun zang proberen de heren een vrouw aan zich te binden en hun territorium te verdedigen. Er zijn maar enkele soorten die ook in de herfst en winter hun liedje laten horen: roodborst en winterkoning bijvoorbeeld.

De meeste andere vogelsoorten zijn in de herfst en winter opvallend zwijgzaam. Zingen kost immers energie en vogels hebben het met een lichaamstemperatuur van om en bij 40° C al moeilijk genoeg om die tijdens koude vriesnachten op peil te houden. Energie verspillen aan activiteiten die niet nodig of nuttig zijn, vermijden ze dus liever. Als je de zang van de vogels onder de knie hebt, wordt het een stuk eenvoudiger om vogels in de natuur op naam te brengen. Natuurlijk moet je ook weten in welke biotoop je een bepaalde vogelsoort kan aantreffen. Daarom staat ook de favoriete habitat beknopt bij elke vogelsoort vermeld.

MOGELIJK TE VERWARREN MET ...

Naast tjiftjaf en fitis zijn er nog soorten die uiterlijk zeer goed op elkaar lijken. Matkop en glanskop bijvoorbeeld, twee schattige meesjes die eruitzen als een identieke tweeling. Bij elke vogelsoort die in deze veldgids wordt besproken, vermeld ik om die reden ook met welke andere soort(en) in dit boek zij eventueel zou kunnen worden verward. Ik verwijs (tussen haakjes) ook meteen naar de betreffende pagina's van die soorten om het vergelijken te vergemakkelijken.

WINTERVOEDERING

De eerste plaats waar je aan vogelobservatie kunt doen, is jouw eigen tuin. Als je de vogels in de winter helpt met gevarieerd, kwaliteitsvol wintervoer, dan kun je al heel wat soorten op bezoek krijgen. Niet alle vogelsoorten kun je echter naar een voedertafel of -silo lokken omdat ze simpelweg geen zaden of fruit eten of omdat ze gewoon veel te schuw of zeldzaam zijn. Om die reden plaats ik bij elke soort die wél naar een voederplek gelokt kan worden, een icoontje van een vogel op een voedersilo. Dit wil echter niet zeggen dat elke soort met dit icoontje achter haar naam ook effectief op een voedersilo komt zitten. Sommige soorten zijn niet behendig genoeg om zich aan een silo vast te klampen, maar komen wel naar strooivoer/fruit op de grond of op een voedertafel.

EEN VERREKIJKER AANSCHAFFEN: 4 TIPS

Als je met deze gids op pad wilt gaan, dan is een verrekijker onmisbaar. Vogels zijn schuw en kunnen meestal alleen vanop een bepaalde afstand worden bekeken. Om te weten welke verrekijker voor jou geschikt is, let je best op enkele zaken.

TIP 1: WATERDICHTHEID EN LICHTSTERKTE

Een verrekijker om naar vogels te kijken en op naam proberen te brengen is liefst waterdicht, of je nu met een boot het water op gaat of onverwachts in een fikse regenbui terechtkomt. De meeste moderne verrekijkers zijn gelukkig 'spatwaterdicht'. Ga je het bos in en wil je de kenmerken van de vogels goed in beeld krijgen? Kleurweergave en lichtsterkte zijn dan iets om goed op te letten. Wil je een vogel kunnen volgen in zijn vlucht? Let dan op een breed gezichtsveld.

TIP 2: AFMETINGEN VAN DE VERREKIJKER

Een kleine verrekijker is handig om in je binnenzak of handtas te steken, een grote(re) kijker levert een helderder en stabielere beeld op. Zoek dus naar de juiste balans. Een veel voorkomende afmeting is 8 x 42, waarbij de 8 staat voor de vergrotingsfactor, de 42 voor de diameter van de objectieven in millimeter. De meeste 8 x 42 verrekijkers zijn relatief compact en comfortabel om mee te nemen.

TIP 3: JE DRAAGT EEN BRIL

Let goed op de oogafstand van de verrekijker. Wanneer je een bril draagt, moet je bij de aanschaf aandacht hebben voor het zogenaamde *eye-relief* of de *oogafstand*. Dit is de afstand van je oog tot het objectief. Ga voor een verrekijker met een minimale oogafstand van 15 mm. Bij een kleinere afstand kan je met een bril op je neus niet optimaal door de verrekijker kijken. Bij de meeste moderne verrekijkers kan je dit gemakkelijk zelf aanpassen met de 'twist-up' oogschelpen.

TIP 4: VERGROTING VAN DE VERREKIJKER

Het lijkt soms zo simpel: hoe groter de vergroting, hoe meer je kan zien. Helaas is dat niet zo. Niet alleen het zichtbare beeld wordt vergroot, de trillingen – die je meestal zelf veroorzaakt door bijvoorbeeld niet stil te staan – vergroten mee. Als je een vergroting boven de 8 kiest, zijn je hersenen slechter in staat de trillingen in het beeld te compenseren. Je hebt dus óf een vaste hand óf een statief nodig, en een statief is niet altijd handig als je de kijker mee wilt nemen in het bos.

Belangrijk ook is de diameter van de uittredepupil. Dit is de grootte van de lichtbundel die de verrekijker verlaat. Zodra die groter is dan je eigen pupil, is het gemakkelijk om een goed beeld te krijgen. Is de uittredepupil kleiner dan de pupil van je oog, dan is het lastiger om een goed beeld te krijgen en moet je meer zoeken. Er valt dan minder licht op je oog dan je oog eigenlijk zou willen.

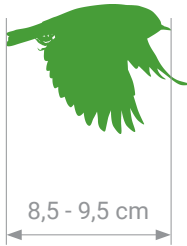
De uittredepupil bepaal je door de diameter van het objectief te delen door de vergrotingsfactor. Bij een 8×42 is dat dus $42/8 = 5,25$ millimeter. Bij jonge mensen kan de pupil van het menselijk oog zich in het donker tot circa 7 mm openen, bij helder licht sluit de pupil zich tot zo'n 2 mm. Naarmate men ouder wordt, zal de soepelheid van de pupil afnemen, waardoor ze zich in het donker nog slechts opent tot ongeveer 5 mm. Test een nieuwe verrekijker dus altijd eerst goed uit.

DEEL I

VAN
GOUDHAAN

TOT
KOOLMEES

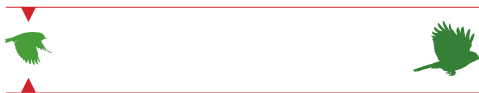

DEEL I

Goudhaan	18	Putter	62
Vuurgoudhaan	20	Spotvogel	64
Winterkoning	22	Paap	66
Graszanger	24	Boomklever	68
Buidelmees	26	Sprinkhaanzanger	70
Zwarte mees	28	Kleine karekiet	72
Tjiftjaf	30	Kneu	74
Kuifmees	32	Ringmus	76
Pimpelmees	34	Roodborst	78
Europese kanarie	36	Blauwborst	80
Fitis	38	Cetti's zanger	82
Fluiter	40	Gekraagde roodstaart	84
Sijs	42	Zwarte roodstaart	86
Glanskop	44	Heggenmus	88
Matkop	46	Tuinfluiter	90
Rietzanger	48	Bosrietzanger	92
Roodborstapuit	50	Grasmus	94
Braamsluiper	52	Staartmees	96
Kleine barsijs	54	Boomleeuwerik	98
Oeverzwaluw	56	Grauwe vliegenvanger	100
Bonte vliegenvanger	58	Huiszwaluw	102
Boomkruiper	60		

Frans: Roitelet huppé
Engels: Goldcrest
Duits: Wintergoldhähnchen

JAN	FEB	MAA	APR	MEI	JUNI	JULI	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
-----	-----	-----	-----	-----	------	------	-----	-----	-----	-----	-----

Verschil geslachten

♂ en ♀ zien er, op één detail na (oranje kruinveertjes bij ♂), hetzelfde uit.

Algemeen

Met een lengte van ongeveer 9 cm en een lichaamsgewicht van gemiddeld 7 gram is de goudhaan de kleinste vogel van Europa. Aanvankelijk werd het vogeltje *goudhaantje* genoemd, een benaming die uiteraard veel beter bij de soort past. Maar tegenwoordig is de officiële benaming dus *goudhaan*. De geslachtsnaam *Regulus* in de wetenschappelijke naam betekent *kleine koning*, verwijzend naar het gouden kroontje. Bij het vrouwtje is dat geel van kleur, bij het mannetje zitten er aan de basis oranje veertjes bij (zie inzetfoto).

Habitatvoorkeur

De soort verkiest naald- en gemengd bos, bij voorkeur dicht sparrenbos. De grootste dichtheden komen voor in homogene bestanden van fijnspar en douglasspar, soms ook in dennenbos. Eén of meerdere sparren volstaan meestal om goudhanen aan te trekken.

Voedsel

Geleedpotigen zoals springstaarten, bladluizen, nachtvlindertjes en kleine spinnetjes.

Nest en nestplaatskeuze

Goudhanen bouwen een dikwandig, bijna kogelrond nest met een doorsnede van 7,5 à 10 cm. Het wordt opgehangen in een vork onderaan het einde van een afhangende tak van een naaldboom. Voor de bouw ervan gebruiken ze groen mos, korstmos en spinrag.

Broedsel

Doorgaans 7-10 eieren • Twee legsels per jaar.

Trek- of standvogel

Standvogel. Noordelijke vogels komen in België en Nederland overwinteren.

Mogelijk te verwarren met ...

Vuurgoudhaan (20), maar de koptekening van beide soorten is duidelijk verschillend.

